

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grovt bokföringsbrott, i frågan om åläggande av företagsbot

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

MY

Ombud och offentlig försvarare: Advokat EE

Överklagat avgörande

Svea hovrätts dom den 21 maj 2026 i mål B 195-26

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen ålägger MY en gemensam företagsbot om 2 000 000 kr för den samlade brottsligheten som hovrätten har funnit honom övertygad om.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är vilka avvägningar som bör göras vid prövningen av åläggande av företagsbot som riktar sig mot enskilda näringsidkare och i vilka fall jämkning bör ske för att uppnå en lämplig samlad reaktion på brottsligheten, särskilt i de fall där det samlade straffvärdet för denna är klart lägre än fängelse två år.

Bakgrund

MY åtalades för grovt bokföringsbrott i fem fall begånget i hans enskilda näringsverksamhet. I åtalet yrkade åklagaren också att han skulle meddelas näringsförbud i fem år och åläggas att betala en företagsbot om 3 000 000 kr. I åtalet gjordes gällande att MY hade underlåtit att bokföra inbetalningar enligt följande.

Räkenskapsår	Inbetalningar (kr)	Antal tillfällen
2019	1 319 400	86
2020	1 515 000	52
2021	3 725 500	91
2022	2 276 452	53
2023	<u>424 000</u>	<u>7</u>
	9 260 352 (S:a)	289 (S:a)

Tingsrätten fann utrett att MY självständigt hade utfört låneförmedlingstjänster och att det varit fråga om yrkesmässig verksamhet. Det var utrett att han hade underlåtit att upprätta någon bokföring. Med hänsyn till de många överföringarna och de höga beloppen samt att han uppgett att han haft viss erfarenhet av näringsverksamhet ansåg tingsrätten att brotten begåtts uppsåtligt. Med hänsyn till att det var fråga om systematiska gärningar bedömdes samtliga fem fall som grova bokföringsbrott. Tingsrätten meddelade MY näringsförbud i fem år och bestämde straffet till fängelse i två år och sex månader i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde. Det fanns ej skäl för att näringsförbudet skulle påverka straffmätningen. Mot bakgrund av det långa fängelsestraffet ansåg tingsrätten att det fanns skäl för att helt efterge företagsboten.

Hovrätten ansåg att det samlade straffvärdet för gärningarna var lägre än vad tingsrätten kommit fram till, motsvarande fängelse ett år och sex månader. Gällande näringsförbudet delade hovrätten tingsrättens bedömning. Påföljden bestämdes sålunda till fängelse ett år och sex månader. Hovrätten delade tingsrättens bedömning gällande företagsbot, även med beaktande av att fängelsestraffet sattes ned.

Rättslig reglering

Frågan om företagsbot regleras numera i 36 kap. 23-27 §§ brottsbalken. I de efterföljande 28-31 §§ finns gemensamma bestämmelser för förverkande och företagsbot. 36 kap. brottsbalken i nuvarande lydelse trädde i kraft den 8 november 2024. Frågan om företagsbot är kopplat till ett visst konkret brott, vilket innebär att utan särskilda övergångsbestämmelser de nya bestämmelserna bara får tillämpas om det aktuella brottet har begåtts efter ikraftträdandet (se prop. 2023/24:144 s. 375). Dessförinnan reglerades frågan om

företagsbot i 36 kap. 7-10 a §§ och i 11-17 §§ fanns gemensamma bestämmelser för förverkande och företagsbot. Förarbeten till bestämmelserna om företagsbot finns huvudsakligen i prop. 1985/86:23, prop. 2005/06:59, prop. 2018/19:164 och i ovan nämnda prop. 2023/24:144.

Den 1 januari 1986 infördes reglerna om företagsbot. Enligt departementschefen skulle reglerna bl.a. eliminera de vinstintressen som kan ligga bakom brott i näringsverksamhet (se prop. 1985/86:23 s. 12 ff.). Systemet utformades så att det personliga ansvaret kom i första rummet och det fanns en möjlighet till jämkning av företagsboten om den sammanlagda bestraffningen blev alltför sträng (se a. prop. s. 24).

Vid lagändringarna den 1 juli 2006 fick företagsboten företräde, vilket innebar att den omständigheten att näringsidkaren eller dennes företrädare hade dömts till påföljd för brottet inte utgjorde en självständig grund för jämkning av företagsbot. Anledningen till detta var enligt förarbetena att det kunde ifrågasättas om risken för dubbelbestraffning bör beaktas som ett jämkningsskäl. Detta ansågs gälla särskilt sedan de allmänna principerna för straffmätning och påföljdseftergift hade förts in i 29 kap. brottsbalken (se prop. 2005/06:59 s. 38). Några uttryckliga bestämmelser som, direkt eller indirekt, reglerade förhållandet mellan påföljd och företagsbot vid brottslighet av allvarigare slag infördes inte.

När reglerna om företagsbot ånyo ändrades den 1 januari 2020 innebar detta bl.a. att en särskild bestämmelse om sanktionskumulation infördes. I bestämmelsen anges att sanktionskumulation mellan brottspåföljd och företagsbot i första hand bör beaktas när företagsboten bestäms (se 36 kap. 10 § första stycket 2 brottsbalken i dess lydelse före den 8 november 2024 [vilket motsvarar nuvarande 26 § första stycket 2] och prop. 2018/19:64 s. 47 f.).

Bakgrunden till lagändringen var att tidigare system hade visat sig kunna skapa problem. Vid 2006 års reform hade lagstiftarens avsikt nämligen varit att behovet av sanktionskumulation i första hand skulle beaktas när påföljden bestäms och hanteras genom att denna sätts ned och att det endast undantagsvis skulle bli aktuellt att jämka eller efterge företagsboten. I rättsfallet NJA 2012 s. 826 belystes svårigheten att på ett rimligt sätt "räkna av" en ålagd företagsbot från ett fängelsestraff. Effekterna av den av lagstiftaren då förordade ordningen kunde i det enskilda fallet upplevas som stötande eller i vart fall olämpliga. Så blev fallet om det med anledning av ett uppsåtligt brott begånget i näringsverksamhet ålades företagsbot samtidigt som den straffrättsliga påföljden sattes ned eller eftergavs och företagsboten sedan inte betalades (se a. prop.).

När ett företag åläggs företagsbot för flera brott ska rätten bestämma en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten. Vid fastställande av företagsbotens storlek ska det först bestämmas ett sanktionsvärde om lägst

5 000 kr och högst tio miljoner kr. Sanktionsvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet för den samlade brottsligheten. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens förhållande till verksamheten (se 8 § [nuvarande 24 §] och prop. 2018/19:164 s. 29 ff.). I detta sammanhang bortses från att det gällande större företag under vissa omständigheter finns möjlighet att bestämma företagsboten till ett högre belopp än vad som följer av de ovan nämnda bestämmelserna (s.k. förhöjd företagsbot).

Åklagarmyndigheten har gett ut rättslig vägledning om företagsbot (se Företagsbot, Rättslig vägledning 2024:12). I vägledningen konstateras att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2014 s. 139 I godtagit Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömåls (REMA) rekommendationer avseende belopp och straffmätning vid fastställande av företagsbot i miljö- och arbetsmiljömål. I rättsfallet uttalar Högsta domstolen att riktlinjerna avseende miljöbrott bör kunna vara en utgångspunkt vid bedömningen av företagsbotens belopp (p. 35). Även Ekobrottsmyndigheten har gett ut ett dokument om företagsbotens storlek (se Företagsbotens storlek m.m., Aktuella rättsfrågor ARF 2026:1, vilket ersätter ARF 2021:1 och ARF 2014:4). I båda dokumenten anges riktvärdet för företagsboten vanligen till ett visst intervall. Högsta domstolen har påtalat att de ganska vida intervallen ger goda möjligheter för att i rättstillämpningen beakta alla relevanta omständigheter. Några avgörande invändningar kan därmed inte göras mot riktlinjerna (p. 34).

Riktvärdet för företagsbot enligt Ekobrottsmyndigheten i ARF 2026:1 vid ett straffvärde motsvarande fängelse ett år respektive två år anges till 1 000 000–2 000 000 kr respektive 2 000 000–3 000 000 kr. Dessa riktvärden har varit oförändrade från ARF 2021:1 och ARF 2014:4.

Rättspraxis

Ekobrottsmyndigheten har företagit granskningar av domar med företagsbot där brott begåtts efter den 1 januari 2020, bl.a. avseende enskilda näringsidkare och fåmansaktiebolag, vilka redovisats i Tillsynsrapport 2023:7 respektive Tillsynsrapport 2025:5.

I rapporten från år 2023 har Ekobrottsmyndigheten vid granskningen funnit 20 domar som endast innefattar brott begångna efter den 1 januari 2020. I fyra av domarna har påföljden bestämts till fängelse i två år eller mer. Två av fallen avsåg enskilda näringsidkare och där eftergavs företagsboten helt. I de två fall som avsåg företrädare för fåmansaktiebolag eftergavs företagsboten helt i ett fall och i det andra fallet jämkades den från fyra miljoner kr till en miljon kr. Vid denna granskning anträffades inga domar där straffvärdet låg i intervallet fängelse i ett år till ett år och elva månader.

I den andra rapporten från år 2025 valdes 40 hovrättsdomar ut för granskning där merparten omfattat gärningar begångna efter den 1 januari 2020. Två fall avsåg enskilda näringsidkare vilka dömts till fängelse i två år eller mer.

I det ena fallet hade en person dömts till fängelse i tre år för grovt bokföringsbrott vid tre tillfällen, grovt penningtvättsbrott och grovt folkbokföringsbrott samt meddelats näringsförbud i fem år. Hovrätten fastställde sanktionsvärdet till tre miljoner kr och jämkade företagsboten till 1 500 000 kr (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 24 juni 2025 i mål B 3192-25).

I det andra fallet hade en person dömts till fängelse i två år och tre månader för grovt bokföringsbrott vid tre tillfällen och näringspenningtvätt, grovt brott, samt meddelades näringsförbud i fem år. Brottsligheten hade begåtts i en s.k. Hawala-verksamhet. Det hade framställts ett yrkande om företagsbot om en miljon kr. Företagsboten eftergavs (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 22 oktober 2025 i mål B 6026-25).

I samma rapport anges ett fall där en person dömdes till ett års fängelse för grovt bokföringsbrott och meddelades näringsförbud i tre år. Åklagaren hade yrkat på företagsbot om 600 000 kr. Hovrätten fann att sanktionsvärdet för brottsligheten uppgick till en miljon kr enlighet med Ekobrottsmyndighetens ARF 2014:4, men att det fanns skäl för att jämka företagsboten till av åklagaren yrkat belopp (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 27 oktober 2025 i mål B 4162-25).

Vidare finns ett antal fall som rör fåmansaktiebolag och som också bör redovisas.

En person dömdes till fängelse ett år och nio månader för försvårande av skattekontroll, grovt brott. Hovrätten ansåg inte att ett beslut om skattetillägg skulle påverka företagsbotens storlek. Åklagaren hade yrkat på två miljoner kr och detta belopp dömdes ut av hovrätten (Svea hovrätts dom den 27 oktober 2025 i mål B 11491-25).

I ett något speciellt fall dömdes en bokföringsmedhjälpare och näringsidkare till fängelse i ett år och åtta månader för grovt bokföringsbrott vid tio tillfällen. Han meddelades såväl näringsförbud som rådgivningsförbud i tre år. Bokföringsverksamheten hade han bedrivit i eget aktiebolag. Åklagaren väckte talan om företagsbot om tre miljoner kr. Hovrätten bestämde sanktionsvärdet till två miljoner kr. Det hade inte framkommit att företagsboten skulle drabba den tilltalade personligen på något sätt. Det förelåg därmed inte skäl för att jämka företagsboten (Svea hovrätts dom den 30 juni 2025 i mål B 6587-25).

En person dömdes till fängelse ett år och sex månader för brott begångna både före och efter den 1 januari 2020 samt ålades näringsförbud. Vid bestämmande

av sanktionsvärdet beaktades bara brott som begåtts efter nämnda datum. Hovrätten fann att straffvärdet för dessa brott motsvarande fängelse cirka ett år. Åklagaren hade yrkat på fyra miljoner kr i företagsbot. Ett sanktionsvärde om en miljon kr ansågs vara väl avvägt. Hovrätten ansåg inte att det fanns skäl för att jämka företagsboten (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 7 maj 2025 i mål B 5075-24).

Slutligen kan nämnas ett fall där en person dömts till fängelse ett år och tre månader samt ålades näringsförbud. Åklagaren hade yrkat på 500 000 kr i företagsbot. Hovrätten fann att den tilltalade var ensam ägare till bolaget och skulle drabbas oproportionerligt hårt om det yrkade beloppet dömdes ut. Hovrätten jämkade företagsboten med hälften till 250 000 kr.

Min bedömning

Reglerna om företagsbot kan aktualiseras inom olika straffrättsliga områden när det är fråga om brott som har begåtts i utövningen av främst näringsverksamhet, men även offentlig verksamhet som kan jämföras med näringsverksamhet eller annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget. Dessa regler fyller en viktig funktion vid sidan av påföljdssystemet som en samlad reaktion för begångna brott i sådan verksamhet.

Jag kan konstatera att det finns få avgöranden från Högsta domstolen som rör åläggande av företagsbot. När det gäller brott begångna av enskilda näringsidkare finns det 2012 års avgörande där ett förhållandevis högst straff utdömdes och talan om företagsbot avslogs (NJA 2012 s. 826). Det föreligger enligt min uppfattning osäkerhet om vilken betydelse Högsta domstolens uttalanden i det fallet har, när det utdömda straffet är klart lägre än fängelse i två år och även med beaktande av de lagändringar som har ägt rum sedan avgörandet kom.

Den hovrättspraxis som jag har redogjort för talar enligt min uppfattning för att hovrätterna i stor utsträckning har valt att bedöma sanktionsvärdet i enlighet med de riktvärden som Ekobrottsmyndigheten anger i förhållande till brottslighetens straffvärde. Jämkning eller eftergift har skett närmast i undantagsfall. Detta ligger i linje med vad regeringen uttalade vid införandet av 2020 års regeländringar (se prop. 2018/19:164 s. 49).

Jag kan konstatera att domstolarna i detta mål inte först har fastställt något sanktionsvärde när de kommit fram till att företagsboten ska efterges, vilket försvårar bedömningen. Mot bakgrund av det straff som hovrätten har dömt ut, vilket jag godtar, anser jag att sanktionsvärdet uppgår till två miljoner kr. Mot bakgrund av att MY har begått brotten i egenskap av enskild näringsidkare och

därmed blir personligen ansvarig för företagsboten och att fängelsestraffet inte är obetydligt kan det möjligen finnas skäl för viss jämkning av företagsboten. I motsatt riktning bör dock beaktas att utredningen talar för att MY har använt betydande del av influtna medel till privat konsumtion.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Som jag anfört tidigare saknas det vägledande avgöranden rörande frågan om utdömmande av företagsbot såvitt gäller jämkning eller eftergift i fall när lägre straff än fängelse i två år döms ut.

Jag har inhämtat upplysningar från Ekobrottsmyndigheten som också anser att det finns behov av klagorand.

Prövningstillstånd bör kunna meddelas endast i frågan om företagsbot med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett rörande de aktuella gärningarna.

Bevisning m.m.

Jag åberopar som skriftlig bevisning Polismyndigheten, Promemoria, Granskning av MYs näringsverksamhet, s. 3–31 i protokollbilaga, till styrkande av att han har använt betydande del av influtna medel till privat konsumtion, vilket bör ha betydelse i frågan om jämkning eller eftergift.

Om prövningstillstånd meddelas på det sätt jag har föreslagit kan målet avgöras utan huvudförhandling.

Eva Thunegard

Tord Edlund

Kopia till:

Utvecklingscentrum

Riksenheten mot korruption (AM-73067-22)

Vice chefsåklagaren Pontus Bergsten

Ekobrottsmyndigheten, Överåklagarens kansli